

«РОДОВА САДИБА» — ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Під такою назвою 12 березня 2013 року в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» відбулася міжнародна науково-практична конференція.

До участі в її роботі були запрошені представники Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства екології та природних ресурсів України, Міністерства соціальної політики України, провідні науковці ННЦ «Інститут аграрної економіки», власники родових садіб з України, Росії, Білорусії.

У вітальній промові голова робочої групи з формування концепції державної цільової програми «Родова садиба» академік НААН **Саблук Петро Трохимович** наголосив на важливості цієї проблеми і підкреслив декілька найголовніших її аспектів.

В Україні існує 28 346 сільських населених пунктів, багато з яких поступово обезлюднюються і припиняють своє існування. Обезлюднення сіл негативно впливає на розвиток сільської поселенської мережі й зайнятість населення в аграрному виробництві. За межами України нині працює майже 7 млн українців, які б могли працювати на власній землі.

Створена у 2011 р. в Інституті робоча група по темі «Родова садиба» заклала основи для наукового обґрунтування цього важливого напрямку, на принципах якого заснований будь-який сільський населений пункт. Господарства населення, сформовані по типу родових садіб, виробляють нині більше половини сільгосппродукції, 98 % картоплі.

Майбутнє держави залежить від розвитку її територій. Не підтримувати цей рух може лише людина, далека від сільського господарства. Сільські поселення — це водночас основа поселенських екосистем. Для науковців відкривається величезний простір для розроблення економічних моделей і механізмів розв'язання цієї надзвичайно важливої проблеми.

Нині багато сіл зникли з карти країни. Будинки залишилися без господарів і поступово руйнуються. Треба дати можливість бажаючим жити і працювати на землі, через родові садіб відроджувати населені пункти. Розвиток сільських територій — це багатство країни, збереження культурних традицій народу.

Рух до землі набуває планетарного масштабу. Із заснуванням родових садіб на село приходить нова генерация, здійснюється бажання людей жити в гармонії з природою. Це доведено практикою формування і функціонування таких поселень, але мало хто знає, якими зусиллями бажаючі змінити міський спосіб життя на сільський отримують таке право. Ідея «Родова садиба» претендує на національний проект. Слід підняти це питання на рівень, щоб він заслуговував на увагу представників усіх ешелонів влади.

Васильєв Михайло Леонідович — голова Всеукраїнської громадської організації «Народний рух захисту Землі» виступив з доповіддю «Робота по реалізації ідеї «Родова садиба» в Україні». Доповідач зазначив, що у суспільстві є великі проблеми з селом, які швидко поглиблюються. За 2012 рік з мапи України зникло 154 сільських населених пунктів, кожний з яких займав територію близько 200 га землі. За перші п'ять років після зникнення сіл витрати держави на переведення земель у категорію сільськогосподарських угідь оцінюються від 5 до 15 тис. грн. Якщо ці землі виділити людям для облаштування родових садіб (по одному гектару на садибу), то держава матиме від цього лише зиск.

З 1 га землі селянин може отримати 10 тис. грн доходу. Кожна сім'я вирощуватиме для себе екологічно чисту продукцію. Освоєння 1 га потребує близько 300 тис. грн. Для облаштування 1 млн родових садіб протягом п'яти років щороку можна задіяти майже 300 тис. осіб, що знизить рівень безробіття в Україні.

При відродженні населених пунктів постає потреба створення кооперативів. Виникають нові організації, де також будуть задіяні робітники різного фаху. Таким чином, з одного боку, розв'язуються проблеми держави, а з іншого — проблеми людей.

Саме слово «родова садиба» несе в собі кілька позитивних моментів. Після ознайомлення з проектом закону «Про родову садибу» працівники Міністерства соціальної політики України зробили висновок, що це дасть можливість зміцнити родинні й сімейні зв'язки.

У 2011 році в ННЦ «Інститут аграрної економіки» створено робочу групу для вивчення цього питання.

У жовтні цього ж року вона підтримала проект закону «Про родові садиби». Зараз Інститут і громадська організація «Народний рух захисту Землі» спільно працюють над цим питанням. У колективі Інституту є багато однодумців, тому є впевненість, що ця проблема буде розв'язана.

Батуріна Галина Михайлівна — голова Харківської обласної громадської організації «Народний рух захисту Землі», поселенка родової садиби у Харківській області. На думку доповідачки, обговорювана проблема має глибоке історичне коріння. Спільними зусиллями слід відродити загублену людську єдність, властиву нашим предкам. Ця єдність забезпечувалася способом життя на своїй землі.

Об'єднуючим початком має стати родинна земля, на якій жили прадід, дід, батько і продовжує жити син; родове поселення, де все і про всіх знають до сьомого покоління; набуття досвіду і знань наших славних предків. Ухвалення закону «Про родові садиби» дасть таку можливість.

У масштабах країни створення родових садиб матиме позитивні наслідки: 1) тут ефективно використовуватимуться земельні ресурси, відтворять родючість ґрунтів; 2) формуватиметься екологічно чисте середовище для проживання людей; 3) вирощуватимуться екологічно безпечні продукти харчування; 4) знизиться залежність України від імпорту сільськогосподарської продукції; 5) зміцнюватиметься здоров'я нації; 6) зменшиться навантаження на міську інфраструктуру і послабиться проблема забезпечення населення житлом; 7) знизиться концентрація людей і перенаселення великих міст; 8) почнеться відродження села та його інфраструктури; 9) прискориться розвиток будівельної галузі; 10) знизиться рівень безробіття — робота з облаштування своїх ділянок рівнозначна створенню робочих місць; 11) підвищиться рівень народжуваності як фактора впевненості людей у майбутньому; 12) здійснюватиметься процес самозабезпечення сімей продуктами харчування; 13) знизиться гострота проблеми соціального забезпечення — життя в родовій садибі значно дешевше, ніж у місті, до того ж набагато якісніше; 14) зміняться пріоритети й цінності людей, знизиться рівень злочинності та корупції у суспільстві.

Користування ділянкою землі родової садиби, створеної своїми руками або отриманої у спадщину, — місце, де людина народилася і виросла, автоматично робить її Патріотом.

Науковці ННЦ «Інститут аграрної економіки», Президія Національної академії аграрних наук України давно зрозуміли переваги володіння землею

на засадах становлення й розвитку родових садиб і підготували проект закону «Про родові садиби», який проходить узгодження на різних рівнях влади і таким чином торує собі шлях до статусу офіційного. У Білгородській області Російської Федерації він був прийнятий на регіональному рівні ще три роки тому. В інших областях Росії його також підтримують і готують до ухвалення. Слід поширити інформацію про проект закону «Про родові садиби» серед тієї частини населення, яка бажає скористатися правом працювати на власній землі й реалізувати себе в цьому виді діяльності.

Матвійчук Дмитро — представник поселення «Простір любові». У своєму виступі зазначив, що тривалий час шукав для проживання з однодумцями. Три роки тому знайшов поселення, де проживало три сім'ї, його сім'я стала четвертою. Нині у поселенні проживає 26 сімей, 80 осіб, з яких 30 дітей дошкільного віку. Розпочато економічний проект поселення, за яким планується проживання 150 сімей.

Національна ідея виникає тоді, коли є мета. У поселенні «Простір любові» зібралися представники різних регіонів України: сім'ї з Одеси, Києва, Броварів, Кіровограда, Полтави, Кременчука. Це вже є свідченням формування національної ідеї, яка об'єднує людей країни.

Тема родових поселень найближчим часом має стати національною. На сьогодні процес створення родової садиби надзвичайно складний. Зі 100 сімей, бажаючих створити родові садиби, лише 10 «доходять» до отримання відповідних документів і лише одна сім'я залишається жити в поселенні. За три роки оформлення документів на право володіння земельною ділянкою, час який витратив виступаючий особисто, багато охочих отримати землю відмовилися від цієї копійкої справи. Люди не готові так довго чекати.

Багато сіл вже пройшли точку неповернення, а тому не можуть бути відновленими. Проте є села, які ще можна врятувати. Очевидно слід змінити світоглядну концепцію щодо села. У суспільстві виник рух, який розв'язує цю проблему, змінюючи формат сільських територій.

Аграрна економіка XXI ст. — це економіка кооперативна. Розвинені країни світу йдуть саме цим шляхом. За статистичними даними, у Швеції на 88 % економіка кооперативна, Голландії — на 90, Данії — на 80, Швейцарії — на 90 %. Кооперативна економіка може не тільки врятувати, а й змінити село.

Дехто вважає, що родова садиба забезпечить самодостатність і щасливе майбутнє. Проте є ще пи-

тання медицини, освіти, інфраструктури поселення. Лише багато сімей можуть створити умови для самодостатності. Нині в поселенні «Простір любові» створюється альтернативна школа, яка почне функціонувати з вересня поточного року. Діти знаходяться на домашньому екстернаті, оскільки поселенців не влаштовує навчання у традиційній школі, де готують споживача, а не творця, пошукача знань. У поселенні функціонує неприбутковий магазин. Жителі замовляють товари, які закуповуються оптом. Щотижня їх доставляють у поселення і розвозять по сім'ях без використання будь-яких складських приміщень.

У поселенні застосовується альтернативна енергетика. Шість сімей вже поставили сонячні батареї. Минулого року власними силами відремонтували дорогу в селі. Ремонт обійшовся у 8 тис. грн.

Стосовно джерела доходів, то частина людей, які приїхали з міста Києва, — здають в оренду квартири. Для проживання їм вистачає 3–4 тис. грн на місяць. Дехто займається підприємництвом. Частина людей за вахтовим методом працює на будівництві у м. Києві.

У близько 40 країнах світу одна з головних статей бюджету — це сільський і зелений туризм. Для його розвитку Україна має великі перспективи. Краєвиди місцевості спонукають до організації цього виду діяльності.

У поселенні всі переходять на споживання екологічно чистої продукції, пакування якої здійснюється в сумки з конопель. Дещо зі сміття спалюється, а дещо вивозиться на централізовані сміттєзвалища.

Насамкінець свого виступу Дмитро Матвійчик показав фільм про своє поселення, в якому мешканці ділилися планами на майбутнє.

Стекольнікова Наталія — жителька поселення «Роси» з Білорусії розповіла про своє поселення, яке знаходиться на відстані 50 км від Мінська.

Це найбільше поселення типу «Родова садиба», в якому проживає 35 сімей. Площа землі — близько 50 га. Поселенню 10 років, в ньому народжуються діти. Більшість сімей за станом повноцінного харчування вийшли на самодостатність. У кризовий 2011 рік поселенці не відчували дефіциту продовольства, при тому, що деякі громадяни Білорусії виїхали на проживання у сусідні країни. Поселенці бачать перспективу, тому залишалися на батьківщині. Це свідчить про патріотизм мешканців поселення, бажання жити на своїй землі, зі своїми родичами.

Офіційно держава не підтримує поселення, але посприяла поселенню «Роси» в підведенні електри-

ки та покращенню дороги, яку щороку прочищає в зимовий період. На телебаченні тема «Родових садиб» озвучується.

Політика Президента Республіки Білорусь спрямована на розосередження жителів із міст у сільській місцевості. Простежується тенденція до пільгового оподаткування сільськогосподарських підприємств. Поселенці, як і дачники, мають можливість реалізувати свою продукцію без оподаткування. Пільгове оподаткування застосовується також у будівництві на селі. Молодим сім'ям надаються позики на 40 років під 1 % річних. Багатодітним сім'ям (п'ятеро дітей і більше) держава надає допомогу в розмірі 2 млн руб. (200 тис. грн). Отже, підтримка держави відчутна.

За останні 10 років у країні з'явилося 46 родових поселень. Нині вони функціонують практично в кожному сільському районі, оскільки громадянин республіки має право отримати до 1 га землі безкоштовно. Із сільськими радами склалися добрі стосунки. Поселенці беруть активну участь у різних заходах села. У країні актуальна тема патріотизму. Водночас зростає прагнення будувати своє майбутнє в союзі слов'янських народів.

Показовим для всіх став приклад протікання кризи у 2008 році в Латвії. Хоча країна стала членом Європейського союзу, люди похилого віку не отримували пенсії й масово виходили на вулицю з протягнутою рукою. Такої кількості жебраків у наш час не бачили європейські країни.

У Білорусії практично кожна третя сім'я має земельний наділ. Зрозуміла важливість такої підтримки для людини, для її впевненості у собі, для підйому економіки країни. П.А. Столипін, коли був губернатором Гродненської губернії, писав: «Ніколи не забуду, коли я там був губернатором, цих незалежних селян, цих упевнених у собі людей».

Соковець Дмитро — житель поселення «Роси» з Білорусії поділився досвідом формування родових поселень у республіці.

У Білорусії відбувається сплеск розвитку родових поселень, які створюються завдяки співпраці з владою, визначенню шляхів придбання землі у тому вигляді, як того бажають люди. Надзвичайно важлива підтримка науки в цьому процесі. Водночас в Україні його наукове опрацювання здійснюється на високому рівні.

У Білорусії опрацьовується проект закону про родові поселення. Хоча він розробляється на підставі російського проекту закону, який був поданий в Думу Російської Федерації, досвід України викликає зацікавленість.

Важливе значення для родових поселень має раціоналізація діяльності. Завдяки новим методам використання земельних ресурсів інтерес до землі та родових поселень зростає, на противагу селу, яке живе по-старому. Бажано, щоб дослідники науково підтвердили досвід практиків і донесли його до влади.

Сільську місцевість у Білорусії намагаються розвивати шляхом створення агромістечок. За потужної підтримки держави зводяться будинки, які передаються людям безоплатно, створюється інфраструктура. Це спрацьовує, але не так ефективно, як у родових поселеннях, де людина — господар землі працює на свою сім'ю, самостійно планує 8-и годинний робочий день. Тому й результативність її праці значно вища. Виснажлива праця протягом 10–14 годин в аграрних підприємствах змушує людину думати, що в місті їй жилося б набагато краще.

Агромістечко — це територія 5 га недалеко від села, де будуються однотипні будинки. Але коли людина приходить на все готове, вона не сприймає його своїм і не цінує. Держава знайшла вихід із цього становища й почала виділяти кошти, для того, щоб людина сама будувала собі будинок.

Творці родових поселень мислять категоріями самостійності й відповідальності за свій рід і свій народ. Працювати без творчої ініціативи вони не погоджуються. Якщо поселення велике і там проживає багато різних фахівців, то воно може стати самодостатнім. Для кожного відкривається можливість займатися тим, що для нього близьке і цікаве. Кооперація — це перспективно і вигідно для держави і людей.

Ковальчук Таміла Яківна — голова Несолонської сільської ради Новоград-Волинського району Житомирської області виступила з доповіддю «Практика реалізації ідеї «Родова садиба» на території Несолонської сільської ради Новоград-Волинського району Житомирської області».

Нині село в Україні переживає складні часи. За даними Рахункової палати України у 48 % сіл нині проживає менше 100 осіб. Люди пенсійного віку становлять 80 %. З мапи України кожного тижня зникає одне село.

На території Несолонської сільської ради знаходиться три села. В одному з них розташоване поселення «Простір любові». В селі Дубівка, де за радянських часів проживало 60 сімей, тепер живуть два пенсіонери. Але цьому селу пощастило. З'явилися люди, які побажали взяти землю й поселитися там.

П'яти сім'ям рішенням сільської ради вже виділено по гектару землі.

Люди, які приходять у село, мають інший світогляд, відмінний від світогляду місцевих жителів. Відродження села на засадах інших духовних цінностей, працелюбність, відсутність шкідливих звичок — саме це об'єднує цих людей. Майбутнє села і держави за людьми з великим бажанням віддячити Землі, яка дає життя. Хто приходитиме з такими намірами, сільська рада підтримуватиме всі їхні починання. Лише у тісній співпраці органів влади з новаторами розвитку суспільства кардинально іншим шляхом землі порожніх і вимираючих сіл можуть перетворитися на квітучі й доглянуті території.

Програма розвитку села є, але виконувати її нікому, оскільки більшість мешканців — це люди похилого віку. Коли в село приходить молодь із новим світоглядом, то з ними можна втілювати у життя будь-яку програму.

Ткаченко Юрій Олександрович — голова Одеської обласної громадської організації «Народний рух захисту Землі».

За двадцять років самостійності України село зазнало деградації. Не стала винятком й Одеська область.

Під час проведення «круглого столу» з приводу обговорення перспектив розвитку села на засадах концепції «Родова садиба» одна із журналісток сказала, що чиновники бояться людей, які хочуть з міста переїхати в село, бо хто ж із нормальних людей залишить місто і переїде на постійне місце проживання в сільську місцевість. Якщо такої думки високоосвічені люди, то що ж тоді говорити про сільське населення. Шкода, що на сьогоднішньому засіданні немає представників міністерств, оскільки чиновники в районах сприймають лише «вказівки зверху».

І все ж після проведення круглого столу в районі думка багатьох людей щодо розвитку села на засадах родових садиб змінилася на краще. Проте районна влада не згодна надати земельні ділянки безкоштовно, мотивуючи тим, що вільної землі немає. То як можна відроджувати покинуті й вимерлі села? От якби «зверху» надійшло розпорядження, то місцева влада змушена була б переглянути своє рішення. Добре, що ННЦ «Інститут аграрної економіки» взявся теоретично довести доцільність цієї справи. Але її треба узгодити з практикою, інакше вона залишиться нереалізованою.

В Одеській області кілька громадських організацій звернулися до губернатора й повідомили, що в

місті є люди, які бажають переїхати в сільську місцевість. Запропонували задіяти пілотні проекти, які доведуть доцільність цієї справи. Чинovníки обласної адміністрації дали відповідь, що їм не зрозуміло, про що йдеться, а терміни, які зазначено у зверненні, не використовуються в їхній лексиці. Виявляється, вимирання села — незрозумілий для них термін як і процес, якого вони не бачать.

Якщо на мапі радянського часу в області було 20 вимерлих сіл, то тепер у рази більше. І при кожному селі не менше 200 га землі. Проте багато що залежить від чиновників, які можуть по-різному розпорядитися цією землею — віддати безоплатно для проживання людей і поновити життя на ній або чекати, коли прийде хтось і купить ці землі невідомо для кого і для чого.

Закон «Про родові садиби» вкрай потрібен для того, щоб зрозуміти наскільки українці ще готова працювати на землі. Вже зараз у поселеннях люди приходять до думки, що треба кооперуватися, самим створювати робочі місця. Ніхто не прийде і нічого не зробить для них. Якщо цього не зробиш, то нічого й не отримаєш.

Будь-яке поселення починається з колективу, формування наміру, кооперування людей. Практика доводить, що кооператив — це найдемократичніша організація, де виборний голова, за бажанням людини стає членом кооперативу, і за бажанням — виходить з нього. Дедалі очевиднішою стає нагальна потреба співпраці на засадах кооперації.

Медіков Віктор Якович — доктор економічних наук, депутат Державної Думи Федеральних Зборів Російської Федерації першого та другого скликань, мешканець родового поселення «Рідне» Владимирської області, виступив із доповіддю «Досвід роботи з проектом «Родова садиба» в Росії».

Він вирішив перевірити ідею родових поселень на власному досвіді у першому в Росії родовому поселенні, заснованому 2000 р. Нині воно займає площу 650 га і в ньому проживає 350 сімей.

У всіх суб'єктах РФ (нині їх 86) є родові поселення, в яких живуть переконливі люди. Вчений сконцентрував увагу на якісних аспектах руху «Родові поселення», що нівелює шість видів управлінської зброї.

1. *Фізична зброя* — фізичне знищення народу.

2. *Генетична зброя* — геномодифіковані харчові продукти. Коли у Танзанії люди масово вмирили від голоду, США завезли в країну геномодифіковані продукти харчування у вигляді допомоги. Жителі

країни зібрали їх до купи й відправили назад з коментарем «У нас кіт це не їсть, а ви хочете щоб ми труїли себе».

Жителі родових поселень самостійно вирощують для себе продукти харчування. У садибах немає найнятих працівників.

3. *Економічна зброя*. Це засилля іноземних емісарів і висування на керівні посади «угідних» осіб. Жителі родових поселень цим не візьмеш, оскільки в економічному аспекті вони самодостатні люди.

4. *Ідеологічна зброя*. Формування партій і «перетягування каната». Люди, які пішли жити в родові поселення, на це не відгукуються.

5. *Літописна зброя*. Філософія жителів родових поселень базується не на зарозумілості — це мої знання, мій досвід, — а на спадщині предків і на ідеях провідних учених. Разом це забезпечує розсудливість. Жителів родових поселень неможливо переконати, що Русь існує всього тисячу років. Хранителі Російської північної традиції можуть пояснити історію в 26 тисяч років. У Владимирській області є розкопки, які свідчать про життя наших стародавніх предків 25–30 тис. років тому. Така інформація надається через «Вісник Слов'янської всевітньої академії». Люди, які живуть у родових поселеннях, цікавляться дійсною історією свого народу і знають, хто були їх предки.

6. *Світоглядна зброя*. У сучасної людини мозок завантажений на 3–4 %, в основному — це ліва півкуля. Права півкуля у деяких осіб завантажена на 10 %, але, як правило, ці люди логічно не можуть мислити. До того ж встановлено вісім контурів головного мозку. У звичайної людини працює лише чотири з них. Зараз в Україні швидко розвивається ноосферне освіта, яка дає змогу «включити» обидві півкулі головного мозку і всі вісім контурів. У родових садибах сформована міжнародна ноосферна школа «Золота раса», в якій задіяні найпрогресивніші вчені.

Проблема боротьби двох систем розв'язана. Майбутнє за цим способом життя. Це не повернення до старого, а розвиток по спіралі з урахуванням усіх помилок, які людство зробило до цього часу.

Росоха Володимир Васильович — доктор економічних наук, головний науковий співробітник ННЦ «Інститут аграрної економіки», у своїй доповіді «Нові можливості використання кластерного підходу до організації аграрного виробництва на засадах планомірного розвитку мережі населених пунктів, закладених в концепції «Родова садиба» коротко зупинився на глобальних процесах світової економіки

й можливостях її впливу на розвиток аграрного виробництва в Україні.

Глобалізація світу чітко визначила два шляхи розвитку — великомасштабну корпоратизацію і територіальну кластеризацію економіки. Після створення Європейського союзу рівень розвитку між країнами об'єднаної Європи почав поступово вирівнюватися. Водночас всередині країн об'єднання простір між розвиненими і депресивними територіями розширився. Саме з формування територіальних кластерних систем і почалося вирівнювання розвитку територій.

Для України територіальна кластеризація нині є нагальною необхідністю імпортозаміщення продукції, яку можна виробляти в країні (фрукти, ягоди, виноград, горіхоплідні тощо), і водночас зниження рівня безробіття. Але для цього великим агропромисловим корпораціям слід залучати у суспільне виробництво власників земельних паїв, які стали для них орендодавцями. Це можливо за рахунок надання державою цим суб'єктам господарювання додаткових податкових пільг за створення робочих місць.

Іншим напрямом організації аграрного виробництва є кооперація товаровиробників із подальшим формуванням кластерних структур. Для цього необхідне заселення сільських територій. Безумовно, сьогодні знайдеться небагато бажаючих жити і працювати в селі. Проте започаткований на засадах самоорганізації рух формування родових поселень дає сподівання на можливість цього шляху розвитку й необхідність його державної підтримки. Нова генерація, що приходить на село, — це підтримка розвитку сільських територій, інфраструктури села, культури сільського населення, впровадження науки у практичну діяльність, виробництво екологічно чистої продукції, захист земельних ресурсів від ерозійних процесів тощо.

Інша проблема, що спонукає до роздумів, — це ріст чисельності населення планети. Світ заклопотаний продовольчим забезпеченням жителів планети, а завтра почне піклуватися про їхнє місце проживання на ній. Якщо територія країни не заселена, то можливі претензії перенаселених країн щодо «місця під Сонцем». В Індії на цей час проживає 1 млрд 200 млн осіб (понад 50 % віком до 25 років), більше 40 % бідняків світу. У Китаї до 2016 року населення становитиме 1 млрд 600 млн осіб, 900 млн з яких працюють у сільському господарстві. Вже нині 50 млн китайців проживають за межами своєї країни, і ця цифра невпинно зростає. Зупинити приріст

населення в країні практично неможливо у зв'язку з необхідністю збереження його вікової структури. Поняття «територія» в Китаї трансформувалося у термін «багаторівневий простір». Нині китайська сім'я, яка має 0,02 га землі в обробітку, допомогу по безробіттю від держави не отримує. Українська сім'я, яка працювала свого часу в сільському господарстві й має у власності від 2 до 12 га землі (розмір європейської ферми), не може створити собі робоче місце, здає її в оренду і бідкається, що немає роботи. Багато аналітиків називають такий стан речей прокляттям природних ресурсів.

Кооперація можлива лише за наявності господарів, а не власників-орендодавців землі. Нова генерація, що приїде на село, може змінити сільський спосіб життя. Для цього не обов'язково володіти великим капіталом. Насамперед слід мати іншу ментальність, відмінну від ментальності державного патерналізму часів планово-розподільчої економіки. У західних країнах капітал і ментальність формувалися століттями, від покоління до покоління й передавалися у спадщину. Гроші — не найголовніший ресурс. В Англії, наприклад, створено банк часу, де накопичується й витрачається відпрацьований час. Таким чином здійснюється обслуговування один одного. Хтось може робити ремонт квартири, водночас йому треба підстригти газони. Світ не стоїть на місці й невпинно розвивається. Треба мати бажання, а можливості знайдуться.

Булавка Олексій Гаврилович — кандидат економічних наук, завідувач відділу соціально-економічного розвитку сільських територій ННЦ «Інститут аграрної економіки», виступив із доповіддю «Соціальні проблеми на селі та їх розв'язання в контексті реалізації концепції «Родова садиба». Доповідач зупинився на проблемах розвитку села.

Так, на початок 2012 р. в Україні було 28 500 сільських населених пунктів, а на кінець 2012 р. їх залишилося 28 346 сіл. За період 1990—2012 рр. кількість сільських поселень зменшилася на 354 од., що становить 16 сіл за рік. Практично вдсятеро прискорився процес вимирання сіл.

Зменшується кількість великих сільських поселень. Спорожніли 11 % сіл, 714 тис. сільських дворів не мають господарів. У 2011 році кількість померлих перевищила чисельність народжених на 80 тис. осіб. Практично зупинився розвиток соціальної сфери села.

Сімейний бюджет на продукти харчування в селі становить 51 %, в Англії — 11, Німеччині — 12, Франції — 14, в Італії — 16 %.

Прискорюється процес обезлюднення неперспективних сіл, згорання сільської поселенської мережі, активного відтоку молоді через безперспективність проживання в сільській місцевості, зниження рівня захисту сільського населення й підтримання соціальної інфраструктури села.

У ННЦ «Інститут аграрної економіки» розроблено Програму розвитку села до 2015 року, з часом вона була поправлена і продовжена до 2020 року. Передбачене в ній — не виконується. Відпрацьовані стратегічні напрями розвитку сільських територій, де зазначено, що робити, коли і за які кошти. Ніяких позитивних змін не спостерігається через відсутність фінансування.

Проект «Родова садиба» — це перспективний напрям розвитку села і сільських територій, який варто підтримати. Завдяки йому можливе й поліпшення економічного стану сільського господарства. Проте аграрне виробництво — це продовольчий захист держави. Тому слід працювати для забезпечення своєї сім'ї й усієї держави, без якої ніхто не зможе вести своє господарство. Результатом має стати формування мережі родових поселень на основі довічного користування і передачі родових садиб у спадщину, наділення земельними ділянками молодих сімей, створення нових сільських поселень.

Корінець Роман Ярославович — президент Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України в доповіді «Основні організаційно-правові аспекти планомірного розвитку мережі населених пунктів на принципах концепції «Родова садиба» і перспективи кооперації на заселених сільських територіях» зазначив наступне.

Мені як і чиновнику не зрозуміле навіть саме поняття «Родова садиба». Люди переселяються ближче до природи в багатих країнах, де створення таких поселень для них доступне. В Україні це нереально. Якщо «Родова садиба» — економічний чинник, то чим вигідний він для людей? Фермерське господарство, засноване на 100 гектарах землі, вигідне. До того ж його можна продати.

Нині практично кожний українець вважається власником. Проте користування і розпоряджання земельною ділянкою без можливості її відчуження — це ще не власність. Перш ніж пропонувати подібну концепцію, треба з'ясувати, а кому вона буде вигідна. Виникає багато запитань, на які необхідно дати аргументовані відповіді.

Ізотенко Олексій Іванович — керуючий справами Всеукраїнської громадської організації «Селян-

ська спілка України імені І.О. Мозгового», виступив з доповіддю «Реалізація проекту «Родова садиба» у сфері інтересів Всеукраїнської громадської організації «Селянська спілка України імені І.О. Мозгового».

Героїзм однодумців, які започаткували рух «Родова садиба», полягає в тому, що вони покинули міста і проживають у селі. Держава має звернути на це увагу, але, на жаль, обличчям до них вона не повертається. Міністерству аграрної політики та продовольства України виділено на рік 8,4 млрд грн, Міністерству внутрішніх справ України — 18 млрд грн, прокуратура, судова справа, Служба безпеки України отримали 33 млрд грн. Виходить, ті, хто виробляє продовольство і годує народ, мають набагато менше доступного. Порятунком потопаючих — справа рук самих потопаючих.

Родові поселення — це формування нової психології людини. Для підтримання малих фермерських господарств Селянська спілка запропонувала проект агропарку кооперації, принципи якого можна використати і в родових поселеннях. Виробнича інфраструктура необхідна навіть для малого поселення.

Кісіль Микола Іванович — кандидат економічних наук, завідувач відділу інвестицій ННЦ «Інститут аграрної економіки», у доповіді «Інвестиційна привабливість проекту «Родова садиба» зазначив, що будь-який інвестиційний проект повинен мати місію. Місія проекту «Родова садиба» полягає в наступному.

1. Люди хочуть мати здорових спадкоємців, продовжувачів свого роду. Отже це Рух за збереження роду.

2. Люди хочуть підвищити якість життя в екологічно чистому місці.

3. Україна забруднена, а тому стан здоров'я українців перебуває на дуже низькому рівні.

4. Цей Рух має бути общинним, оскільки умови життя надзвичайно складні. Індивідуалізму тут не вижити.

5. За рахунок чого житиме поселення? Слід визначитися з місцем прикладання праці.

6. У Програмі розвитку села до 2020 року є багато проектів, які збігаються з принципами руху «Родова садиба». Є питання кредитного і дорожнього забезпечення, поліпшення житлових умов.

7. Виробництво сільськогосподарської продукції в Україні спрямоване на експорт. Перспективи вибору для малих форм господарювання немає. Тому для родових поселень виділяються проблемні землі сільськогосподарського призначення.

8. Бажано створити асоціацію родових садиб, яка б відстоювала інтереси цього Руху.

9. ННЦ «Інститут аграрної економіки» міг би надати цьому Рухові масштабності.

Грабар Іван Григорович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри процесів, машин і обладнання Житомирського національного агро-екологічного університету виступив з доповіддю «*Можливості реалізації проекту «Родова садиба» в Житомирській області. Донесення суті ідеї «Родова садиба» — важлива справа виховання підростаючого покоління».*

Найбільша проблема, яка нині існує, це фундаментальне руйнування духовності. Достатньо подивитися на весь непотріб, який демонструється на 45 каналах українського телебачення. Чужа інформаційна продукція — це усвідомлена варварська акція проти нашої духовності, яка має 15–30–50 століть слов'янської історії. Сьогодні вона руйнується.

У лабораторії мікрорезонансних технологій, організованій п'ять років тому доповідачем, доведено взаємодію різних фізичних і енергоінформаційних полів із фізикою живого. Енергоінформаційне поле людини несе дуже важливу інформацію про стан її здоров'я. Людина з таким енергоінформаційним полем — істота *Богородібна*.

Нині студенти третього курсу інженерних спеціальностей на запитання, скільки буде $1/2 + 1/3$ відповідають — $2/5$. Вони складають чисельник з чисель-

ником, а знаменник зі знаменником. Це студенти третього курсу технічного вищого навчального закладу. Про слово тригонометрія вони навіть не чули. Про складання двох векторів під кутом 30° — поняття не мають.

Ми в глибокій духовній, інформаційній та освітній кризі. Родова садиба — це прекрасний ультрамодерний інструмент повернення до гармонії, виходу з кризи, передусім — духовної.

Не треба побоюватися, що в родових поселеннях батьки, звичайно ж за допомогою відповідних програм, дадуть дітям гіршу освіту, ніж у сільській або міській школі. Даруйте, гірше вже нікуди.

Треба повернутися до глибинних наших витоків, до праслов'янської культури вед, до уміння і знання, що таке інформація, що таке медитація, і як все це діє на фізику живого.

Поки це покоління живе, ми можемо багато чого зробити. Я готовий узяти на себе створення парку мікромашин від косарки, молотарки і до віялки, з мінімальним приводом внутрішнього згоряння, з максимальним приводом від живої сили вітро- і гідроенергетики, і все налагодити не як бізнес, не як «здирицтво один з одного». «Здирицтво» — це одна із сторін бездуховності. Будь-яке ваше поселення в будь-якій формі з будь-яких питань, зокрема, й щодо діагностики свого стану, можуть звертатися до мене — за освітою, науковим обґрунтуванням і до механізмів праці, які будуть необхідні.

РІШЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «РОДОВА САДИБА» — ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Заслухавши й конструктивно обговоривши доповіді та виступи на міжнародній науково-практичній конференції «Родова садиба» — один із напрямів сталого розвитку сільських територій» конференція прийняла наступні рішення.

1. Для підтримки концепції «Родова садиба» та нормативно-законодавчого забезпечення її реалізації направити її відповідним міністерствам і відомствам.

2. Запропонувати Національній академії аграрних наук України включити в тематику наукових досліджень напрям сталого розвитку сільських територій на засадах «Родова садиба».

3. Рекомендувати аграрним навчальним закладам запровадити в навчальні програми курсу «Аграрна соціологія» тему «Родова садиба».

4. Запропонувати Міністерству аграрної політики та продовольства України реалізацію пілотних проектів відродження села на засадах концепції «Родова садиба».

Звіт за підсумками роботи міжнародної науково-практичної конференції підготувала

Г.М. Батуріна,

*голова Харківської обласної громадської організації
«Народний рух захисту Землі»*